

Інформаційна довідка щодо припинення міжнародних договорів у сучасних міжнародно-правових відносинах*

Вступ.

Міжнародні договори виконують низку функцій щодо упорядкування міжнародних відносин. Вони є ефективним способом співробітництва між державами та важливим засобом забезпечення національних інтересів, у тому числі з питань захисту основних прав і свобод людини.

Як основне джерело міжнародного права міжнародний договір може мати різні форми і найменування: договір, угода, пакт, декларація, трактат, конвенція, комюніке, протокол, обмін нотами, акт, заключний акт-картель, конкордат, статут, хартія тощо. Всі вони мають однакову юридичну силу, створюють права і обов'язки для їх учасників.

Важливою процедурою, пов'язаною з дією міжнародного договору, є порядок припинення договору, що регулюється статтями 54 – 64 Віденської конвенції про право міжнародних договорів¹ (далі – Конвенції), до якої Україна приєдналася. За загальним правилом міжнародний договір може бути припинено за взаємною згодою його учасників або відповідно до положень самого договору. Про право учасника міжнародної угоди на денонсацію² чи вихід з договору йдеться у тих випадках, коли міжнародний договір не містить положень про порядок його припинення, денонсацію або вихід з договору.

Укладання та припинення міжнародного договору регулюється також нормами національного законодавства. Процедура припинення міжнародних договорів України передбачена статтею 24 Закону України «Про міжнародні договори України»³.

Основна частина.

Термін припинення міжнародного договору є найширшим за змістом. Він означає, що договір втрачає свою обов'язкову силу для його учасників/ учасника. Припинення може бути абсолютним і відносним, а також відбуватися незалежно або за волею сторін.

Денонсація означає правомірну відмову держави від міжнародного договору, як правило, двостороннього. У багатосторонніх угодах найчастіше вживається термін «вихід із договору». Юридичної різниці між цими поняттями немає для держави, яка в односторонньому порядку припиняє для себе дію міжнародного договору. Більше того, у разі виходу держави з багатосторонньої угоди вона залишається чинною для інших учасників.

¹ Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

² Денонсація (фр. dénoncer – розривати) – припинення дії міжнародного договору шляхом повідомлення однієї держави іншій про припинення дії укладеного між ними міжнародного договору.

³ Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

Багато міжнародних договорів відносять до тих, в яких нічого не йдеться про можливість їх денонсації. Саме до таких міжнародних договорів належить Угода про встановлення для учасників Великої Вітчизняної війни, трудівників тилу воєнних років та вдів загиблих воїнів додаткових пільг і матеріальної допомоги у зв'язку з 50-річчям Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років (далі – Угода), укладена у 1994 році між державами-учасницями регіональної міжнародної організації – Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД). Україна все ще залишається однією з учасників цієї Угоди.

Метою внесеного на розгляд Верховної Ради України проекту Закону «Про вихід з Угоди про встановлення для учасників Великої Вітчизняної війни, трудівників тилу воєнних років та вдів загиблих воїнів додаткових пільг і матеріальної допомоги у зв'язку з 50-річчям Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років» (реєстр. № 0246 від 08.01.2024) є припинення дії Угоди для України. Розглянувши законопроект, вважаємо слушним зазначити наступне.

Вся міжнародна система ґрунтується на принципі *pacta sunt servanda*, відповідно до якого кожен договір повинен дотримуватися сторонами добросовісно. Є чимало підстав для припинення міжнародних договорів, які відомі міжнародному праву. Вони можуть мати суб'єктивний або об'єктивний характер. До підстав об'єктивного характеру відносять: завершення терміну дії договору, виконання прийнятих зобов'язань, настання зобов'язань, з якими пов'язується припинення договору. До підстав суб'єктивного характеру відносять: денонсацію, вихід із договору, порушення зобов'язань, перегляд договору. Однак до проблематичних, з точки зору правових наслідків, належать підстави припинення міжнародних договорів, які випливають з права держави на одностороннє рішення про свою участь у договорі. Це право визнане у міжнародних договірних відносинах. Воно вважається таким, що пов'язане з правом держави на свободу укладення міжнародних договорів.

Вільне розуміння денонсації може створити враження правомірності будь-якого одностороннього виходу з міжнародного договору під виглядом денонсації. У зв'язку з цим важливого значення набуває принцип добросовісного виконання договору, дотримання якого можна вважати показником правомірного одностороннього виходу держави з договору. Зауважимо, передбачені Угодою права та соціальні пільги для учасників Другої світової війни (відповідно до термінології законодавства України), врегульовані нормами національного законодавства⁴ у обсязі більшому, ніж передбачено цим міжнародним договором. Припинення Угоди не скасовує права та соціальні гарантії осіб, на яких воно поширювалося. Окрім того, Угода за характером та змістом не виключає право на її денонсацію або вихідних з неї.

⁴ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

Варто зауважити, що відповідно до Конвенції, якщо договір не містить положень про денонсацію або вихід з нього, то припинення такого договору потребує повідомленням про це інших учасників.

Висновки.

Положення проекту Закону «Про вихід з Угоди про встановлення для учасників Великої Вітчизняної війни, трудівників тилу воєнних років та вдов загиблих воїнів додаткових пільг і матеріальної допомоги у зв'язку з 50-річчям Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» (реєстр. № 0246 від 08.01.2024) відповідають вимогам міжнародного законодавства щодо порядку виходу з міжнародних угод і вимогам Закону України «Про міжнародні договори України».

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*